Svenska språknämnden
mars 1998

Förslag till handlingsprogram för att främja svenska språket

Sammanfattning

Svenska språknämnden har på uppdrag av regeringen utarbetat ett handlingsprogram för att främja det svenska språket. Programmet beskriver först språkvårdens organisation och verksamhetsformer i dag, analyserar sedan viktiga faktorer i dagens språksituation för att därefter föreslå olika åtgärder. Förslagen är av olika karaktär. De sammanfattas här och utvecklas och motiveras i programmets senare del.

Svenska språkets ställning i Sverige bör lagfästas. Det övergripande målet är att svenskan ska bevaras som ett samhällsbärande och komplett språk.

Offentliga beslut ska underkastas språklig konsekvensbedömning så att de blir förenliga med det övergripande målet.

Som enskilda åtgärder föreslås bl.a. följande:

a) Det bör garanteras att svenskan förblir ett officiellt språk i EU. Sverige bör verka för delvis nya regler och riktlinjer för EU:s översättarverksamhet. Fler kvalificerade översättare och tolkar bör utbildas. Arbetet med flerspråkig terminologi bör ges ökade resurser.

b) Det bör övervägas om man inom arbetarskydds- och konsumentlagstiftning m.m. kan förordna att skyddsföreskrifter, patentbeskrivningar, bruksanvisningar, varudeklarationer och standarder ska finnas på svenska.

c) Språket i den högre grundutbildningens undervisning, examina och tentamina ska normalt vara svenska. Lärarnas behärskning av svenska måste medge att detta krav kan uppfyllas. Kunskaper motsvarande gymnasiets tillvalskurs (C-kurs) i svenska bör normalt krävas som behörighet för teoretiska postgymnasiala studier. Doktorsavhandlingar på främmande språk ska ha sammanfattningar på svenska.

d) Språket i grundskola och gymnasium ska normalt vara svenska och ett godkänt avgångsbetyg i svenska ska innebära att eleven väl behärskar svenska språket i tal och skrift. Fullgod behärskning av svenska bör också vara ett behörighetskrav för fast anställda lärare. Om en skola inför s.k. bilingval undervisning ska den kunna garantera

att elevernas förmåga att på svenska i tal och skrift behandla ämnesstoffet inte eftersätts.

Undervisningen i svenska som andraspråk ska ges nödvändiga resurser och det ska garanteras att undervisningen bedrivs av lärare med full kompetens inom detta ämne.

e) TV- och radiokanaler bör i samband med koncessionsgivning åläggas se till att en tillräcklig andel svenskspråkiga program ingår i programutbudet liksom att översättningstexter håller godtagbar kvalitet. Journalistutbildningen i svenska bör stärkas. Språkvården bör ges ökade möjligheter att snabbt nå ut till de inflytelserika språkanvändarna. Det är angeläget att samarbetsgrupper bildas med syfte att ge impulser till förbättrad språkvård i enskilda företag eller i grupper av företag.

f) De datorprogram som ger språkstöd ska kontinuerligt granskas av språkvården. Den bör även medverka i framtagandet av sådana program liksom i internationell standardisering i fråga om teckenuppsättning och alfabetisering. Multimedieprogram för skolbruk ska normalt vara översatta till svenska.

g) De existerande språkvårdsorganen bör utnyttjas för åtskilliga av de uppgifter som angivits här. I många fall krävs ökade resurser för att genomföra förslagen. På andra punkter finns behov av mer tillämpad forskning och utredning innan det kan avgöras vilka åtgärder som kan bli nödvändiga.

Angelägna områden för tillämpad språkforskning är dels översättning, dels informationsteknik som språkstöd, översättningsstöd och standardisering, dels konkurrens och samspel mellan engelska och svenska inom utbildning, forskning och kunskapsintensiva delar av arbetslivet.

Samtidigt med olika riktade satsningar måste den språkvård som vänder sig till allmänheten stärkas. Det är viktigt att svenskarnas känsla och intresse för det egna språket stimuleras.

1 Uppdraget

Regeringen har uppdragit åt Svenska språknämnden att utarbeta ett förslag till handlingsprogram för att främja det svenska språket. Uppdraget gäller således svenska språket och dess villkor, inte andra språkpolitiska förhållanden, t.ex. minoritetsspråkens ställning eller svenskarnas färdigheter i främmande språk. Dock måste sådana frågor också beröras i den mån de har betydelse för svenskans ställning.

Inom ramen för uppdraget har Svenska språknämnden arrangerat fem seminarier för diskussion om problemen med vardera tolv till femton experter på olika områden. De fem områdena är: Språket i ungdomsskolan, Språket i högre utbildning och forskning, Språket via medier och bokförlag, Språket i arbets- och näringsliv och Språket i

IT-sammanhang. Sammanlagt har ca sextio personer deltagit i diskussionerna.

2 Bakgrund

2.1 Svenskans ställning i dag

Svenskan är ett väl etablerat och väl standardiserat språk med en stark språkburen kultur i Sverige. Här finns också ett samhälleligt skolväsen där ämnet svenska som modersmål är centralt och där undervisningen normalt sker på svenska. I ett internationellt perspektiv hör svenskan till de 50–60 av världens kanske 5 000 språk som har den starkaste ställningen i den meningen att det är fullt standardiserat, har en allsidig användning samt talas och skrivs som modersmål av ett stort antal personer. Internationellt sett är svenska också ett mycket homogent språk. De sociala och geografiska skillnaderna i tal är förhållandevis små, och tal och skrift ligger avsevärt närmare varandra än t.ex. i engelskan, tyskan och franskan. Uppfattningen att offentligt språk ska vara enkelt och begripligt för alla medborgare är betydligt mer spridd i Sverige än i många andra länder. I stora delar av det svenska samhället är man väl medveten om vikten av att alla i offentligheten vill och kan kommunicera effektivt och korrekt på svenska i Sverige.

2.2 Svensk språkvård i dag

Språkvården omfattar olika typer av verksamhet.

Grundläggande är vården av det svenska standardspråket, dvs. den form av svenska som är gemensam för svenskspråkiga: skriftspråket och överregional talad svenska. Vården gäller bland annat konventionerna för stavning, för uttal av ortnamn, för ordböjning, satsbyggnad, ordförråd och textbyggnad. – Språkvård innebär påverkan på språket, antingen så att detta utvecklas i en viss riktning eller så att språkets stabilitet bevaras. När man talar om språkvård menar man framför allt direkt uppställande av språkliga normer eller uttryckliga råd till språkbrukarna. De ska vara sådana att språkbrukarna med hjälp av dem kan kommunicera så lätt och säkert som möjligt.

Språkvården värnar vidare om att svenskan ska kunna talas och skrivas inom så många samhällsområden som möjligt.

Slutligen – och inte minst viktigt – har språkvårdarna till uppgift att stödja språkbrukarna i konsten att använda svenskan i offentlig kommunikation och öka deras medvetenhet om svenskans värde och egenskaper.

Men man kan också tala om en indirekt språkvård genom inflytelserika språkbrukares sätt att tala och skriva.

Svensk språkvård har av tradition undvikit lagstiftning, förordningar och centrala direktiv. Det finns visserligen undantag i form av allmänna regler på klart avgränsade områden som meningen ”Myndigheten skall sträva efter att uttrycka sig lättbegripligt” i förvaltningslagen. Men språkvården har i huvudsak verkat genom rådgivning, folkbildning och dokumentation. Utgångspunkten är att svenskarnas dagliga språkbruk bildar grunden för språkets liv och utveckling liksom för språklig normering. Samtidigt finns dock centrala instanser som har uttalat språkvårdande uppgifter. Språkvården i Sverige har alltså gått en mellanväg mellan centraliserad språkstyrning och fullkomligt fri tävlan mellan olika uttryckssätt och språkarter. Det är en rimlig balansgång i ett litet autonomt land där en demokratisk syn på nationalspråket råder. Men förhållanden kan ändras. Denna framställning innehåller förslag som innebär ett ökat skydd för svenska som ett allsidigt nationellt språk.

2.2.1 Svenska språkets standard och användningsområden

På den grundläggande nivån ansvarar framför allt tre institutioner för språkvården.

Svenska språknämnden, en ideell förening med statligt stöd, har till uppgift att följa det svenska språkets fortlöpande utveckling, vara en plattform för diskussion om bra språk, bestämma riktlinjerna för standard i olika avseenden, utarbeta handböcker till språkbrukarnas hjälp. Språknämnden ansvarar också för tillämpad forskning och utredningsarbete som underlag för eget och andras utåtriktade språkvårdsarbete.

Tekniska nomenklaturcentralen, TNC, som också är en ideell förening med statsbidrag, har av regeringen fått uppgiften att utarbeta och standardisera terminologi för olika fackområden, lämpad för svenska förhållanden. I uppgiften ingår också att utfärda rekommendationer för utformning av fackspråkliga texter.

Svenska Akademien, vars huvuduppgift är att arbeta för svenska språkets ”renhet, styrka och höghet”, har en lång tradition inom språkvården framför allt genom att kontinuerligt ge ut nya upplagor av Svenska Akademiens ordlista, som ger reglerna för svensk stavning och ordböjning. Akademien ansvarar också för Svenska Akademiens ordbok, den grundläggande historiska ordboken för svenska språket, och för den kommande stora Svenska Akademiens grammatik.

2.2.2 Språklig upplysning, service och undervisning

De ovannämnda institutionerna fungerar också själva direkt som rådgivare åt språkbrukarna.

Svenska språknämnden har en betydande rådgivningsverksamhet. Den besvarar 10 000 - 14 000 frågor om året per telefon och brev samt ger föreläsningar och kurser för olika grupper av språkbrukare, utför textgranskning etc. Tidskriften Språkvård, som utkommer med fyra nummer om året och har drygt 6 000 prenumeranter, spelar en viktig roll som opinionsbildande och folkbildande organ i språkfrågor. Därtill kommer handböcker som Svenska skrivregler och Svensk handordbok samt andra mer diskuterande skrifter om språkets liv och användning.

Också TNC bedriver rådgivningsverksamhet gentemot breda grupper av språkbrukare i fackspråkliga frågor. Nyhetsbladet TNC-aktuellt utkommer 3-4 gånger om året i en upplaga om ca 1000 exemplar. TNC ger ut TNC:s skrivregler och utarbetar terminologiska ordlistor i nära samarbete med företrädare för olika fackområden.

Svenska Akademien ger också språkråd genom sin personal och fungerar som attitydsättare gentemot den språkligt intresserade allmänheten framför allt genom uttalanden och framträdanden av ständige sekreteraren och andra enskilda ledamöter.

Sedan tjugo år bedrivs vidare en institutionaliserad språkvård i Regeringskansliet. Språkexperterna granskar lagar och förordningar, som ska beslutas eller ändras, och ger ramar och mallar för hur författningstexter, betänkanden, myndighetsbeslut m.m. ska utformas språkligt och textmässigt. De ger råd i språkfrågor och ger ut riktlinjer och handböcker med stor spridning bland myndigheterna. Här kan som exempel nämnas Myndigheternas skrivregler och Att svara på remiss. Språkvårdarna medverkar också i utbildning av nyanställda och med föreläsningar och seminarier inom Klarspråksgruppens ram. Den av regeringen tillsatta Klarspråksgruppen har övertagit uppgifter efter det nedlagda SIPU (Statens institut för personalutveckling) och verkar för bättre språkbruk på myndigheter på statlig, regional och kommunal nivå

En betydelsefull professionell insats görs också av akademiskt utbildade konsulter i svenska språket, som är anställda vid myndigheter, organisationer och medier eller verkar på konsultbasis med avgränsade utbildnings- och granskningsuppdrag. Det finns ungefär 120 verksamma språkkonsulter, varav kanske en fjärdedel huvudsakligen verkar inom offentlig sektor. Ytterligare en grupp av kunniga språkvårdare är de skribenter som har hand om språkspalter i många dagstidningar och i fackpress.

Det måste dock starkt betonas att den största insatsen i fråga om medveten språklig undervisning och fostran i svenska görs av lärare inom skolan och inom lärarutbildningen.

En fundamental roll för språkvården spelar den forskning i modern svenska som bedrivs vid många universitet och högskolor. Svenska språknämnden samarbetar regelbundet med den akademiska

språkvetenskapen. Åtskilliga akademiska lärare och forskare har också direkt kontakt med allmänheten i språkvårdsfrågor.
Samarbetet är vittförgrenat mellan de språkvårdande institutionerna och de andra individuellt verksamma språkvårdarna.

Mellan Svenska Akademien och Språknämnden finns samarbete av flera slag. Akademien är representerad i nämnden och dess styrelse; dessutom lämnar nämnden sina synpunkter på manuskript till nya utgåvor av Svenska Akademiens ordlista. Svenska Akademien ger också ekonomiskt stöd till Svenska språknämnden liksom till TNC.

Mellan TNC och Språknämnden finns samarbete, bl.a. i termfrågor och i frågor som gäller skrivregler. När det gäller termfrågor spelar också SIS – Standardiseringen i Sverige en väsentlig roll.

Språkvårdsgruppen är ett gemensamt men informellt samarbetsforum för de ovannämnda organisationerna och för språkexperter i Regeringskansliet, språkvårdare på Sveriges Radio och på dagstidningar.

Ett nybildat organ är Svenska datatermgruppen, där språkvårdare och terminologer men också dagstidningar, etermedier och databranschen är representerade. Kontinuerligt ges rekommendationer om datatermer på Svenska datatermgruppens webbplats.

I den ovannämnda Klarspråksgruppen är Språknämnden representerad.

Svenska språknämnden har också ett utvecklat samarbete med övriga språknämnder i Norden. Av förklarliga skäl är kontakterna allra tätast med Svenska språkbyrån i Finland. Svenska språknämnden deltar självklart också i Nordiska språkrådet, det nybildade organet för samarbete mellan språknämnderna i Norden, som också tjänar som sakkunnigt organ i språkfrågor åt Nordiska ministerrådet och Nordiska rådet.

TNC har ett liknande samarbete med de nordiska terminologiorganen i samarbetsforumet Nordterm. Nordterm deltar aktivt bl.a. i internationell standardisering. Ett arbete (Nordterm-Net) har nyligen inletts, delvis finansierat med medel från MLIS-programmet i EU, med syfte att bland annat föra samman nordiska termbanker och göra dem åtkomliga via Internet. TNC har koordinationsrollen i projektet och Nordiska språkrådet finns med som samarbetspart.

Språkvårdsfrågor behandlas och diskuteras i många andra föreningar, kommittéer och grupper, som Svensklärarföreningen, Svenska Läkaresällskapets kommitté för medicinsk språkvård och TT:s arbetsgrupp för språkfrågor, Mediespråksgruppen.

2.2.3 Förebilder

Den viktigaste påverkan på språkbruket sker antagligen genom att språkmönster övertas från uppmärksammade språkbrukare. Framträdande förebilder bestämmer ofta vad allmänheten – utan att närmare reflektera över saken – uppfattar som bra och korrekt språk. Några grupper i nyckelpositioner bör här nämnas.

Viktigast är kanske de som verkar inom press och etermedier. Många massmedietexter tas till mönster för det normala tal- och skriftspråket. Via massmedierna sprids också föreställningar om hur språkbruket bör vara i vissa sammanhang. Exempelvis kan mediernas sätt att återge myndigheters och politikers språkbruk uppfattas som modeller för hur våra offentliga angelägenheter ska hanteras rent språkligt.

Ett annat viktigt språkmönster utgör skolans läroböcker. De skönlitterära författarna åberopas dock kanske inte lika mycket numera som språkliga förebilder.

Bokförlagens folk har en viktig uppgift som normförmedlare och normförnyare inom skriftspråket. Ofta fungerar de som ett slags grindvakter. Omstruktureringen av förlagsbranschen kan alltså få konsekvenser även ur språkvårdssynpunkt.

Översättarna, särskilt facköversättarna, är en grupp med växande betydelse i och med att allt fler texter översätts till svenska i dag. Översättarutbildning liksom forskning i översättning har tidigare varit eftersatt i Sverige men har utvecklats och utvidgats efter inträdet i EU.

För den institutionaliserade språkvården är det viktigt att ha kontakt med samhällets språkliga förebilder och föra en dialog med dem.

3 Faktorer i dagens språksituation som har betydelse för det svenska språkets tillstånd och utveckling

3.1 Språkklimatet

Efter det andra världskriget har många nationella kulturer präglats av en mer eller mindre stark skepsis inför de traderade normerna, språkliga eller andra. De språkliga konventionerna och reglerna ses allt oftare som föränderliga och förhandlingsbara.

Bland annat kan den demokratiska ambitionen att alla medborgare i princip ska ha rätt att yttra sig offentligt i tal och skrift ha förändrat inställningen till värdet av språknormernas stabilitet. Och visst: det är bättre att någon gör sin röst hörd där det är viktigt att rösten hörs än att de språkliga konventionerna restlöst respekteras. Men i huvudsak gäller ändå att ett jämlikt offentligt meningsutbyte, i tal och skrift, fungerar bäst om alla talar och skriver samma gemensamma språk, ett

språk som bygger på relativt stabila konventioner. I huvudsak präglas det svenska skriftspråket också av stor stabilitet.

Användningsområdena för tal och skrift har förändrats, på flera vis. Vi har mer av talad offentlighet, och förmåga till planerad muntlig föredragning efterfrågas hos många fler. Samtidigt krävs också läs- och skrivkunnighet i arbetslivet på ett helt annat sätt än tidigare. Folk skriver mycket mer numera, framför allt har andelen som skriver ökat. Gränserna mellan privat tal, offentligt tal och skriftspråk är inte lika skarpa i dag: vardagstalet flyter in i den offentliga politiska debatten.

Bilder spelar en allt större roll i den samhälleliga kommunikationen: en mycket stor andel av ytan i dagens tidningar täcks av bilder och bildmediet televisionen dominerar i etern. Läsandet går tillbaka till förmån för TV-tittande och datorbruk – vilket inte hindrar att läskunnighet och läsvanor i Sverige vid en internationell jämförelse befinner sig på hög nivå. Läsning sker för många numera via datorskärmen. Typiskt för denna läsning är att det huvudsakligen är kortare texter som läses.

3.2 Svenska språket och världen

Internationaliseringen innebär förändringar också i det svenska språkets villkor. Enklast att lägga märke till är öppenheten för engelska citatord (efterhand ofta införlivade som lånord) i många språkbrukssammanhang. Något riktigt stort språkvårdsproblem innebär dock knappast de främmande orden. De citatord som inlemmas i svenskan som lånord låter sig ofta anpassas till böjning, uttal och även stavning. De utgörs visserligen oftast av betydelsebärande ord men de är inte överväldigande många. I en vanlig dagstidning är kanske 0,5 procent av samtliga ord lånord eller citatord från angloamerikanskan. Man bör också minnas att svenska språket ständigt har lånat från andra språk: latin, tyska, franska etc. och ändå behållit sin egenart.

Det utländska inflytandet handlar inte bara om inlåning av olika ord. Inom vissa områden kan svenskan förändras på ett mindre önskvärt sätt, därför att texterna översatts från främmande språk. Det tydligaste exemplet i dag är lag- och författningsspråk. Allt fler rättsligt bindande texter har tillkommit inom EU och ursprungligen skrivits på franska, engelska eller tyska. En översättning till svenska bör av juridiska skäl ligga så nära originalet som möjligt. Exempelvis tillämpas ofta den s.k. punktregeln: en mening i originaltexten ska motsvara en mening i översättningen. Det kan leda till författningstexter som stilistiskt är främmande för moderna svenska stilideal och t.ex. står den svårforcerade franska eller engelska kanslistilen närmare.

Internationaliseringen kan också hota centrala delar av språkstandarden. Svenska språkbrukare som använder icke svenska ordbehandlingsprogram eller tangentbord får svårt med å, ä och ö.

Dessa bokstäver undviks i t.ex. person- och varunamn på grund av överdriven anpassning till det engelska alfabetet.

Den mest djupgående påverkan består dock i att angloamerikanskan tar över användningsområden där tidigare det svenska språket dominerade. Inom vissa fält är engelskan förhärskande inom både talad och skriftlig kommunikation, inom andra är det ännu mest läsande och kanske lyssnande som omfattas av förskjutningen, medan talande och skrivande ännu i stor utsträckning sker på svenska.

Påverkan gör sig gällande inom många områden.

3.2.1 Politik och administration

I den politiska och administrativa sfären är det framför allt förskjutningen av ansvar från Sveriges riksdag till den Europeiska unionens organ som bör uppmärksammas. I ett långt perspektiv skulle den kunna medföra en utarmning av svenska språkets funktion som politiskt språk, vilket i så fall allvarligt skulle påverka det demokratiska samtalet i Sverige. Även privatisering och kommersialisering av verksamheter som tidigare bedrivits i offentlig regi kan få språkliga konsekvenser.

3.2.2 Arbetsliv och marknad

Också genom det ekonomiska livets internationalisering har det svenska språket i vissa avseenden utsatts för tryck.

Skyddsföreskrifter, varudeklarationer, bruksanvisningar, patentbeskrivningar på svenska tycks alltmer uppfattas som en begränsning i varornas fria rörlighet i EU. Här är det fråga om viktiga arbetar- och konsumentskyddsfrågor o.d.

Bruket av engelska i näringslivet är i många miljöer mycket omfattande. Att engelska blir koncernspråk på många stora företag är ofrånkomligt. Men det är välkänt inom språkforskningen att den som har ett annat språk än sitt modersmål som arbetsredskap sällan kan ta hela sin kapacitet i anspråk. Risken finns alltså att svensk arbetskraft i onödan kommer att prestera sämre därför att ett nödvändigt införande av engelska som koncernspråk också kan leda till ett bruk av engelska i sammanhang där det skulle gå lika bra att fortsätta med svenskan.

3.2.3 Högre utbildning och forskning

Det blir allt vanligare med läroböcker och kompendier, undervisning och tentamina på engelska i olika grundutbildningar vid svenska högskolor och universitet. En uppenbar risk är att detta många gånger leder till sämre kunskaper och studieresultat. I nästan all forskarutbildning är de engelska inslagen dominerande. Det är självklart nödvändigt att svensk forskning är internationellt orienterad,

men den ensidiga inriktningen på engelska kan leda till att välutbildade personer i Sverige inte längre kan tala och skriva om komplicerade ämnen på svenska. Denna utveckling kan på sikt komma att urholka möjligheterna för vetenskapens företrädare att delta i den offentliga diskussionen om allvarliga samhällsproblem som miljöpolitik, vårdorganisationen eller ekonomi på svenska i Sverige.

3.2.4 Skolan

Det har blivit allt vanligare med så kallad bilingval undervisning i den svenska ungdomsskolan, dvs. undervisningen i några eller alla ämnen sker på ett främmande språk, praktiskt taget alltid engelska. Ännu är detta vanligast på gymnasieskolor, men det förekommer också på en del högstadieskolor. Det är kommunerna som avgör vilket skolans språk ska vara, och det är oklart hur stor utbredning den bilingvala undervisningen har för närvarande. Någon opartisk, allsidig utredning av verksamheten har ännu inte gjorts. Ingen vet t.ex. vilken inverkan svenska lärares mer eller mindre bristfälliga engelska kan få på elevernas kunskaper i respektive ämne, i engelska och i svenska. Risken finns att eleverna inte inhämtar vare sig den etablerade engelska eller den etablerade svenska terminologin på områden som samhällskunskap eller matematik. Framför allt vet vi inte i vilken utsträckning eleverna kan tala t.ex. om fysik på svenska, när de haft undervisning och läroböcker i fysik uteslutande på ett annat språk.

Det finns en utbredd naivitet när det gäller frågan om vad det innebär att ha full tillgång till ett språk. Normalt lär man sig främmande språk bättre om man väl känner sitt eget. Genvägar kan leda vilse. En utbredd bilingval utbildning kan på längre sikt medföra att tilliten till svenska språket som dugligt instrument för undersökning och diskussion av världen och vårt samhälle försvagas.

3.2.5 Medierna och populärkulturen

I TV dominerar engelska språket i program som sänds här men inte producerats i Sverige. Det ger en överdriven bild av engelskans ställning utomlands. Många program, särskilt från de kommersiella kanalerna, har textade översättningar av alltför låg kvalitet. I många fall anlitas tydligen outbildade översättare som får arbeta till underpris. I radio och tidningar är svenskan alltjämt det gängse språket. Att populärkulturen, åtminstone i musiktexter och liknande, är helt dominerad av engelska står alldeles klart.

3.3 Mångspråkigheten i Sverige

En annan sida av internationaliseringen är mångspråkigheten i det nutida Sverige. Från att ha varit ett språkligt ensartat land, om än med

vissa traditionellt givna minoriteter med egna modersmål, som finnar, samer och romer, har Sverige nu en befolkning med fler än hundra modersmål.

Många svenskar har uppfattningen att invandrarnas olika språkbruk inverkar negativt på det svenska språket. Och visst förekommer olika former av blandspråk. Men ingenting stöder åsikten att invandrarsvenska försämrar svenskan; i den mån någon påverkan äger rum är den sannolikt berikande snarare än tvärtom. Dessutom kan själva det faktum att det finns så många människor i Sverige med många olika modersmål visa sig vara positivt för svenska språkets ställning. Dessa människor måste ju lära sig svenska för att kunna fungera här och kunna kommunicera med svenskarna men också med andra invandrare från andra språkområden. Svenska språket är kittet som binder samman Rinkeby, har det sagts. En sådan attityd till svenskan förutsätter dock att svenskar med annat modersmål får goda möjligheter både att lära sig svenska och att utveckla sitt modersmål. I annat fall kan svenskan uppfattas som ett överhetsspråk och de språkliga minoriteterna komma att välja engelska som gemensamt språk. Sådana tendenser har iakttagits bland minoritetsspråkstalare på olika håll i Europa.

3.4 Informationstekniken och dess verktyg: hjälpare eller stjälpare?

Med informationsteknik (IT) avses i dag främst användningen av datorer och kommunikationssystemet Internet. Denna teknik har betydelse för språkutvecklingen och språkvården på tre sätt. Den öppnar nya kommunikationssätt och kommunikationsvägar. Den ändrar villkoren för textframställning. Den ger nya redskap för språklig standardisering och normering.

De nya kommunikationsvägarna gör informationstekniken till ett betydelsefullt redskap i internationaliseringen. Särskilt inom områden där förändringstempot är högt varken hinner man eller har råd att översätta texter, material och program utan dessa möter regelbundet IT-användaren i engelsk språkdräkt. Tekniken ger också enskilda IT-användare möjlighet till vardagskommunikation med nästan vem som helst i världen, något som naturligtvis gynnar bruket av engelska. Men snabbheten och räckvidden i kommunikationen kan också underlätta användningen av andra språk: utlandssvenskar har i dag tack vare e-post och Internet mycket lättare att vidmakthålla sin vardagssvenska och att söka upp texter på svenska.

De nya kommunikationssätten skapar dessutom nya språkarter. I s.k. tjatt och e-brev utvecklas ett skriftspråk som ofta i sin informalitet, situationsbundenhet och spontanitet påminner om talspråket. Text på webbplatser bildar s.k. hypertexter som ska läsas och skrivas hierarkiskt. Inom sina områden fungerar detta språkbruk väl. Hittills

tyder heller inget på att dess egenheter skulle överföras till mer traditionella textslag där det skulle passa sämre.

Informationstekniken har vidare fått stor betydelse för textframställningen, inte minst genom att den minskat avståndet från upphovsman till färdig produkt. Den språkliga granskning som ofta var ett mellanled och som utfördes på de flesta arbetsplatser av sekreterare, på tidningar och bokförlag av yrkesskickliga sättare, har nu bortfallit. Många tidningar och t.o.m. förlag har inskränkt på eller helt slopat korrekturet. I stället erbjuds diverse språkhjälpsprogram som kan klara av t.ex. viss avstavnings- och stavningskontroll. Också vissa ord- och syntaxkontroller kan göras. Det har vidare blivit lätt att framställa färdiga textmallar som underlag för standardiserade texttyper. Åtskilliga sådana hjälpprogram finns dock tillgängliga bara för (och på) engelska. Man anser att ”Sverige är en för liten marknad” för översättning och anpassning.

Problemet är att alla dessa språkhjälpsprogram är trubbiga, samtidigt som de bidrar till att dekvalificera skribenten och förleder honom eller henne att förlita sig på programmen. Det är faktiskt så att texter nu liksom tidigare behöver mänsklig översyn i de flesta hänseenden. För varken datateknik eller språkvetenskap är tillräckligt avancerade för att man ska kunna programmera korrigeringsmöjligheter för mer än en del av de misstag också vana skribenter ofta gör sig skyldiga till. Datoranvändningen har också ställt ökade krav på skriftlig färdighet: god stavförmåga (säkra ordbilder) är en oundgänglig resurs för den som vill utnyttja de flesta av datorns tjänster. Och ska man använda ordbehandlingsprogrammens alla stödfunktioner – dispositionsmallar, s.k. byråkratkontroller, stavningskontroller m.m. – kommer det att för överskådlig tid krävas mycket säkra språkkunskaper för att avgöra ”om datorn har rätt”.

En väldig fördel med datorskrivandet är å andra sidan att det blivit så mycket lättare att bearbeta texter. Skolelever med svårighet att forma bokstäver kan lättare komma vidare utan att fastna i ett segt bokstavsritande, och de kan med enkla ingrepp bearbeta uppsatser och andra texter.

Informationstekniken ökar också möjligheterna till standardisering samtidigt som den kräver standardisering, t.ex. för att åtkomst och utbyte av information över huvud taget ska kunna ske. Små och stora termbanker kan föras samman bl.a. med hjälp av gemensam programvara och standardiserad termpoststruktur. Standarder för textformat, dispositioner, grafiska uttrycksmedel och skrivteckenhantering finns inlagda i ordbehandlingsprogrammen. Inte minst viktigt är vilka tecken tangentbords- och programkonstruktionen ger tillgång till. Kontrollprogram kan lätt rensa ut icke standardiserade varianter, särskilt på tecken- och ordnivå.

En samlad bedömning blir att IT delvis förskjutit makten över språket, särskilt skriftspråket. Den enskilda språkbrukaren har på ett

helt annat sätt än tidigare fått tillgång till skriften: man kan enkelt skriva till nästan vem som helst som har tillgång till dator, man kan framställa sin egen snygga trycksak, och det man skriver passerar inte normkontroller i form av lärare, sekreterare, förlagsredaktörer eller korrekturläsare. Samtidigt har kraftfulla standardiseringsinstrument lagts i händerna på teknik- och programkonstruktörer. I båda fallen har traditionella språkliga normbildare fått stå tillbaka: skola, dagspress, högstatuslitteratur, språkvårdsorgan.

4 Övergripande mål för språkpolitiken

4.1 Svenskan - ett samhällsbärande och komplett språk i Sverige

Huvudmålet är att behålla svenskan som samhällsbärande och komplett språk i Sverige.

I dag har det svenska språket en undanskymd plats i svensk lag. Det förvånar inte eftersom svenskans ställning i Sverige länge har varit så självklar. Nu är emellertid världen en annan, och de tidigare nationalspråkens ställning är inte lika självklar. Det är därför rimligt att stadfästa det svenska språkets ställning som huvudspråk i Sverige. Att svenskan är landets huvudspråk bör preciseras så:

> Svenska ska fortsätta att vara det samhällsbärande språket utan inskränkningar i Sverige samt ett officiellt språk i EU.
>
> Svenska ska vara ett komplett språk i Sverige.

Kravet på svenskan som samhällsbärande språk utan inskränkningar i Sverige bör specificeras för situation efter situation med hänsyn till tal och skrift, i utbildning, i regeringens och riksdagens arbete, inom myndigheter och mellan myndigheter och medborgare, i rättsväsendet. Inte minst i förhållande till den europeiska unionen gäller det att ha en klar språkpolitisk linje. Detta mål är viktigt för att upprätthålla ett demokratiskt samhälle där alla har möjlighet att delta i de gemensamma angelägenheterna. Målet bidrar också till att stärka svenskans roll som symbolisk tillgång och bärare av nationell identitet.

Kravet om svenska som samhällsbärande språk måste kombineras med möjligheter för alla samhällsmedlemmar att lära sig det språket, särskilt de som har ett annat modersmål. Dessutom måste generösa utbildningsmöjligheter kombineras med tolk- och översättarservice i olika sammanhang. Detta följer av det demokratiska kravet att alla medborgare ska kunna delta i diskussion och beslut om gemensamma angelägenheter. En annan sida av detta krav är att alla människor måste lära sig att acceptera större variation i behandlingen av

samhällsspråket. Framför allt måste de som har svenska som modersmål godta sådan variation som beror på ursprung i ett annat modersmål.

Kravet att svenska ska vara ett komplett språk vad som än händer innebär att den ska kunna användas inom alla områden av offentligheten. Exempelvis ska svenskan också framgent vara ett språk fullt utrustat för att tala om naturvetenskap på. Svenskspråkiga specialister i naturvetenskaperna, teknologin och medicinen ska kunna tala och skriva om sina fält på svenska utan att trivialisera ämnets innehåll. Språket ska alltså inte vara ett hinder för människor med lägre utbildning att skaffa sig information på olika områden. Å andra sidan ska språket inte heller vara ett hinder för experter att delta i den nationella debatten där deras kunskaper är väsentliga.

4.2 Språklig konsekvensbedömning

Det svenska språkets framtid är i olika hög grad beroende av beslut som i första hand gäller andra områden. Man kan jämföra med hur miljö eller jämställdhet berörs av beslut om förändringar, t.ex. i skatter, utbildning eller fysisk planering. Att detaljreglera språkliga fenomen är oftast en oframkomlig väg. Det är rimligare att på liknande sätt som nu är fallet i fråga om miljö och jämställdhet också göra språkliga konsekvensbedömningar innan beslut tas om ändringar som kan påverka språket och dess bruk. Vägledande bör då vara det överordnade kravet på svenskan som ett samhällsbärande och komplett språk. De enskilda besluten som faller under olika departements domvärjo bör då kompletteras med bestämmelser som garanterar de nämnda överordnade språkliga målen. Samtidigt är det uppenbart att man måste se över redan befintliga regelverk som inte har kommit till under beaktande av språkliga konsekvenser. I lämplig författning bör skrivas in skyldigheten för myndigheter att i tillämpliga fall göra språkliga konsekvensbedömningar.

5 Förebyggande och reparerande åtgärder

För att konkretisera behovet av uppmärksamhet på språkpolitiska frågor ska här lyftas fram ett antal omständigheter som kan ge anledning till förebyggande eller reparerande åtgärder. I vissa fall är det möjligt och rimligt att reglera bort problemen, i andra fall rör det sig framför allt om attitydskapande åtgärder, ibland med en snäv grupp av språkbrukare, ibland med den intresserade allmänheten som målgrupp. Om det blir aktuellt att skydda det svenska språket i lag bör man överväga möjligheten att göra gemensam sak med övriga nordiska

länder och EU:s andra medlemsstater. Oftast har de samma intresse som Sverige av att nationalspråken bevaras och stärks.

Det angloamerikanska inflytandet är starkt och det är varken en rimlig eller realistisk uppgift för språkvården att försöka tränga ut engelskan – eller andra språk – från olika områden. Tvärtom måste vi räkna med ett ökat bruk av engelska – och därmed krav på bättre engelskkunskaper – inom flera områden, ett växande antal lånord och att allt fler svenska texter är översättningar. Svenska och engelska kommer att existera parallellt inom många samhällsområden. Det är troligt att engelskan kommer att göra inbrytningar inom nya områden som dagspress, uppslagsverk, humanistiska vetenskaper m.m. En viktig uppgift för svensk språkpolitik och språkvård blir därför att se till att svenskan duger att använda också i fortsättningen även om det inte alltid sker, att översättningar ansluter till svenska normer och ideal och att svenskan inte berövas uttrycksmöjligheter.

5.1 Politik och administration

En självklar utgångspunkt är att svenskan ska vara ett officiellt språk i EU i den meningen att alla EU-dokument som har rättslig verkan i Sverige ska finnas tillgängliga på svenska, att tolkning till och från svenska ska kunna ske vid möten i alla församlingar där icke-tjänstemän deltar, dvs. parlamentet, ministerrådet, domstolen samt sociala och ekonomiska kommittén. Principen att svenskan också ska kunna utnyttjas som arbetsspråk i flertalet EU-sammanhang ska upprätthållas också om eller när EU utvidgas med flera medlemsstater.

Höga ambitioner för svenskans del inom EU innebär behov av fortsatt kraftig satsning på tolkar och översättare. Här är det viktigt att bevaka svenska språkintressen i själva förhandlingsarbetet, vilket förutsätter tillgång till goda tolkar. Det är själva möjligheten att få tala på svenska i debatter och diskussioner som måste säkras. Det är orealistiskt att tro att varenda en av de många svenska tjänstemännen skulle kunna driva avancerade förhandlingar på ett annat språk än det egna.

Översättarnas kapacitet och arbetsmöjligheter bör vara sådana att de svenska texter som översätts från andra EU-språk kommer att avfattas på ren svenska och motsvara de krav på korrekthet och begriplighet som gäller för svensk myndighetstext.

Sverige bör driva på arbetet med att göra EU-texterna mer lättillgängliga. Frågan har redan tagits upp av England som ordförandeland och borde kunna intensifieras av Sverige i samverkan med Finland som står i tur att bli ordförandeland innan Sverige tar vid år 2001. Hos kommissionen drivs för närvarande en kampanj ”Fight the fog” med samma syfte.

Sverige bör verka för att EU:s riktlinjer för översättningsverksamheten ändras i vissa avseenden. Till exempel bör

den s.k. punktregeln mjukas upp åtskilligt mer än i dag. Översättarna bör så mycket som möjligt verka i sina hemländer och inte i Bryssel eller Luxemburg. Åldersgränsen på högst 35 år för nyanställda översättare bör avskaffas. För övrigt bör drivas en kampanj för att höja medvetandenivån om vad översättning egentligen innebär hos svenska tjänstemän som deltar i beredningsarbetet för EU. De måste på ett tidigare stadium i den långvariga processen ta sig an de språkliga problemen, framför allt dem som gäller terminologi. Detta förutsätter att de har någon instans att vända sig till. Den rådgivningen, som bör organiseras av Regeringskansliet, måste svenska staten åta sig. Översättarna i sin tur bör kunna få stöd i rena språkfrågor från Svenska språknämnden och TNC.

Översättarna arbetar ofta under stark tidspress och därför är hjälpmedlen, t.ex. ordlistor och termbanker, av stor betydelse. EU:s termdatabas Eurodicautom, som numera har svensk terminologi, är ett exempel på sådant hjälpmedel. Det behövs också mer satsning på olika former av automatiska översättarstöd.

Inom den politiska och administrativa sfären finns även andra områden än de som direkt hänger samman med EU. Särskilt viktiga är de uppgifter som har att göra med IT. Språkvården bör kontinuerligt granska de ordbehandlingsprogram, e-postprogram m.m. som är i bruk vid offentliga myndigheter och se till att de följer svenska normer i sina standardinställningar, vad gäller versalbruk, teckenuppsättningar (å, ä, ö) m.m. Vidare bör språkvårdare språk- och textgranska statliga och kommunala myndigheters webbplatser och gärna utfärda rekommendationer. Det vore bra att införa återkommande granskningsrutiner.

Vidare måste någon form av korrekturläsning för regeringskansliets texter (betänkanden m.m.) återinföras. Tid för detta måste avsättas i de hårt pressade produktionsschemana. För närvarande kan t.ex. förslag till lag- och författningstexter i statliga utredningar rymma allvarliga korrekturfel.

5.2 Arbetsliv och marknad

Skyddsföreskrifter, varudeklarationer, bruksanvisningar och patentbeskrivningar samt svensk standard (som i dag ikraftsätts i engelsk version) ska finnas tillgängliga på svenska. Språkkravet kan ses som en del av arbetar- och konsumentskyddet och det kan vara rimligt att ge det lagligt stöd. Om lagstiftning uppfattas som en begränsning i det fria varuflödet inom EU kanske målet i stället kan nås genom branschöverenskommelser.

Dessa krav understryker ytterligare behovet av skickliga översättare.

Forsknings- och utredningsarbete kan bli nödvändigt för att närmare undersöka svenska språkets roll som konkurrensmedel i

varudeklarationer, bruksanvisningar etc. Också bruket av engelska på svenska arbetsplatser är otillräckligt känt och borde undersökas närmare.

Det är en öppen fråga på vilket sätt sådan forskning ska organiseras och finansieras: av departement, forskningsråd eller branschorgan. Men det är lämpligt att språkvårdsexperter ingår i forskningsorganisationen, åtminstone som en rådgivande part.

5.3 Högre utbildning och forskning

Språk i undervisning, examina och tentamina bör normalt vara svenska på grundutbildningen. Den studerande ska kunna tala och skriva om ämnet på svenska även om engelska läroböcker används. En högskolestuderande i Sverige ska alltid ha rätt att tentera på svenska (naturligtvis med undantag för studier i främmande språk).

I yrkesexamina bör det säkras att den utexaminerade har god språklig förmåga i tal och skrift av den art som krävs för att han eller hon ska kunna fungera väl i yrket.

Forskningen och forskarutbildningen sker i allt högre grad på engelska. Trots detta eller snarare på grund av detta bör den som avlägger doktorsexamen dokumentera förmåga att tala och skriva om sin forskning också på svenska. Lämpliga former är en längre skriftlig sammanfattning på svenska eller en provföreläsning på svenska om avhandlingsämnet. Bestämmelser med denna innebörd bör skrivas in i högskoleförordningen.

Det kan bli aktuellt att säkra lärarnas kompetens i svenska. Nya lärare med annat modersmål än svenska bör provanställas och språktestas senast efter två år för att kunna få tillsvidareanställning. Man bör vidare gynna pedagogiskt utvecklingsarbete som främjar studenternas förmåga till parallellt bruk av svenska och engelska inom sina ämnen. Det är alltså olyckligt med en domänuppdelning som innebär grundkurser huvudsakligen på svenska och fortsättningskurser bara på engelska.

Gymnasieskolans s.k. C-kurs i svenska, som är en tillvalskurs utöver den obligatoriska, bör krävas som behörighet för flertalet teoretiska högskolestudier. Kursen konstruerades ursprungligen just som en grund för akademiska studier och den ger en rimlig utgångspunkt för utveckling av den egna uttrycksförmågan i ett akademiskt sammanhang.

De studerandes (och lärarnas) engelskkunskaper överskattas ofta. Det är angeläget att stimulera forskning om hur studenternas inlärning påverkas av kurslitteratur och föreläsningar på engelska.

5.4 Skolan

Grundprincipen bör vara att all undervisning i svenska skolor i Sverige sker på svenska. Om en skola vill anordna undervisning på främmande språk ska särskild och tidsbegränsad dispens meddelas av Skolverket som också löpande utvärderar undervisningen.
Undervisning i olika ämnen på främmande språk, särskilt engelska, bör studeras med avseende på inlärning i det aktuella ämnet, inlärning av engelska samt effekter på elevernas förmåga att behandla det aktuella ämnet på svenska. Målet måste vara att eleverna har full kompetens att tala om dessa ämnen också på svenska.

Målen för svenskutbildningen i grundskola och gymnasium preciseras så att kraven på språkbehärskning i tal och skrift tydligt framgår och garanteras med ett godkänt avgångsbetyg.

Skolmyndigheter, föräldrar och allmänhet bör upplysas om hur viktigt det är att ha etablerade kunskaper i modersmålet och fortsätta att utveckla det om en satsning på främmande språk ska bli framgångsrik.

Lärarnas behärskning av svenska bör preciseras för behörighet till olika slags undervisning på skilda nivåer. Detta gäller i första hand för lärarna i svenska under de tidigare skolåren i grundskolan. Även kraven på förskollärarnas kompetens i svenska bör diskuteras. (Kraven kan komma i konflikt med EU-principen om arbetskraftens fria rörlighet och ett beslut bör nog tas på EU-nivå omfattande alla EU-länder.)

För elever med annat modersmål än svenska ska undervisningen i svenska utformas efter elevernas kunskapsnivå och ges obligatoriskt i alla årskurser, även på gymnasienivå. Det bör säkras att alla lärare i svenska som andraspråk har fullgod utbildning för den svåra uppgiften att lära ut svenska till elever med annat modersmål.

5.5 Medierna, bokmarknaden och populärkulturen

Översättningars kvalitet måste säkras, framför allt i etermedierna. För förlängd koncession ska krävas fullgod översättningskapacitet av TV- och radioföretag. Genom återkommande stickprov bör kvaliteten på översättningar fortlöpande bevakas. (Dubbning bör naturligtvis undvikas utom i program för småbarn också i fortsättningen.) Stora brister kan leda till omprövning av koncessionen**.** Eventuellt bör översättningsföretag auktoriseras för översättning i etermedierna. Det kan övervägas om en del av koncessionsavgifterna för kommersiella etermediekanaler ska avsättas för en fond för språklig vidareutbildning av de anställda inom dessa företag. Koncessionsgivande myndigheter bör också överväga möjligheten att i högre grad ange kvoter mellan svenska och nordiska program, angloamerikanska program och övriga utländska program.

Journalistutbildningen bör omfatta vidaregående utbildning i svenska. Fortbildningskurser i svenska bör erbjudas journalister**.**

En undersökning bör göras – gärna i samarbete med tidningarnas branschorganisationer – för att utröna nivån på korrekturläsningen i dagstidningar. Härigenom skulle en diskussion i tidningarnas ledning kunna initieras om korrekturavdelningarnas värde och i vilken mån de kan ersättas av datorernas språkstödsprogram. Om avgörande brister kan konstateras bör språkvården ges möjligheter att öka medvetenheten om värdet av språklig korrekthet och att stimulera till en mer ambitiös språkbehandling hos de berörda företagen.

Åtgärder bör vidtagas för att snabbare nå ut till producenter av texter och etermedieprogram med nya svenska ord för nya begrepp (som ofta introduceras med sina engelska benämningar) eller med gamla välkända svenska ord som ersättare för främmande modeord. Här kan vi i Sverige lära oss av Norsk språkråd som drivit en ”Aksjon for språklig miljøvern”. Språkvården bör också ges möjlighet att hålla kontakt med importörer och reklamföretag som spelar en roll vid introduktionen av nya ord.

Åtgärder för att öka barns och ungas läsning bör vidtagas i enlighet med förslagen i Boken i tiden (SOU 1997:141). I detta sammanhang bör man också påminna om den icke-kommersiella radions och televisionens ansvar för att främja svenskan. Program inte bara på svenska utan också om svenska är viktiga. Fler program än som nu sker bör produceras, gärna i samarbete med språkvårdare och språkvetare. Kampanjer bör genomföras gentemot allmänheten för att demonstrera det svenska språkets möjligheter – också i populärmusiktexter och reklamtexter etc. Uppgiften bör lösas i samarbete mellan etermedier och språkvårdare.

5.6 Det offentliga rummet

Alla skyltar vid offentliga inrättningar ska vara på svenska (de kan naturligtvis dessutom vara på engelska och andra språk). Det gäller t.ex. flygplatser, utställningstexter på museer, tavlor för turistinformation m.m. Denna princip bör skrivas in i olika instruktioner.

5.7 Informationstekniken

Särskilda insatser bör göras för att följa datorkulturens språkbruk. De centrala datorbegreppen bör allt eftersom behovet uppstår snabbt få standardiserade svenska eller försvenskade uttryck. Det är angeläget att Svenska datatermgruppen får möjlighet att fortsätta sitt arbete på detta omdåde.

Det finns redan ett stort antal bättre och sämre språkstödsprogram för ordbehandling. Det är viktigt att granska och bedöma förtjänster och brister i sådan programvara. Språkvården har här ett nytt och stort arbetsfält.

Ordbehandlingsprogram, e-postprogram, registerprogram m.m. bör granskas med avseende på hur de följer svenska normer i sina standardinställningar: teckenuppsättning (t.ex. å, ä, ö), alfabetisk ordning, versalbruk, styckemarkeringar etc. Också detta är nya uppgifter för språkvården och det är angeläget att samarbetsorganet Nordterm även i fortsättningen kan medverka i internationell standardisering i fråga om teckenuppsättning och alfabetisering.

Multimedieprogram som används för skolbruk bör normalt vara översatta till svenska. Risken är annars att eleverna inte utvecklar ett svenskt ordförråd för det innehåll som programmen gäller eller att de inte begriper programmet över huvud taget.

5.8 Mångspråkigheten

Den viktigaste åtgärden är att stärka undervisningen i svenska för icke-svenskspråkiga, men även undervisning i främmande språk utöver engelska behövs mer än tidigare i det framtida Sverige. Ett mål vore att alla svenskspråkiga hjälpligt kunde uttrycka sig på och förstå två främmande språk utöver det egna modersmålet. Det innebär i första hand en ökad satsning på B- och C-språk, kanske på bekostnad av utbildningen i engelska. Det är i linje med EU:s språkpolitiska mål att varje EU-medborgare förutom sitt modersmål ska behärska två gemenskapsspråk. Detta skulle sannolikt stödja svenskan i förhållande till engelskan men framför allt göra svenskarna bättre rustade för att fungera i det mångspråkiga Europa.

6 Språkvårdens organisation och resurser

I det föregående har åtskilliga uppgifter för språkvården berörts. Internationalisering och informationsteknik aktualiserar nya språkvårdsinsatser som kräver ytterligare resurser: IT-språkvård, översättningsvård och termarbete. Samtidigt har behovet av språkvårdens mer traditionella arbete snarare ökat i takt med att allt flera medborgare som en följd av samhällsutvecklingen måste kunna använda det offentliga språket i tal och skrift.

För att hantera dessa frågor bör man ta vara på den professionella kompetens som redan finns hos de verksamma statligt stödda språkvårdande institutionerna, Svenska språknämnden, Tekniska nomenklaturcentralen och Regeringskansliets språkexperter samt i den helt privata Svenska Akademien. Vi vill inte föreslå att man inrättar en ny gemensam organisation på grundval av de redan existerande. Dessa organ har delvis olika verksamhetsfält, och det är viktigt att kunna hålla isär dem. Exempelvis kunde vården av allmänspråket, som är Språknämndens främsta uppgift, riskera att mer eller mindre slukas av myndighetsspråkvårdens växande uppgifter i en helt gemensam organisation. Det är tvärtom av särskild vikt att det inom den statligt

stödda språkvården finns en relativt stark organisation som har just vården av allmänspråket som grundläggande uppgift. Inte minst för skolans språkvårdande och språkutvecklande arbete är denna typ av språkvård en väsentlig förutsättning. Andra viktiga områden för rådgivning om det gemensamma språket är nyckelgrupper inom medierna och inom näringslivet.

De ovannämnda organisationerna bör fortsätta sitt samarbete, och det är kanske lämpligt att precisera former och ansvarsfördelning för samarbetet i beskrivningen av deras uppgifter. Vissa andra samordningsbehov är mycket lätta att konstatera: så behöver Regeringskansliets språkvård få en starkare och mer central ställning, så att en stor del av det språkvårdsarbete som i dag ligger utspritt på olika departement kan samlas under en enhet och så att EU-språkvården kan få ett starkare stöd – en sådan omorganisering bör antagligen följas av resursförstärkning.

Språkvårdens basorganisationer ska kunna ge impulser till och uppbackning av internt språkvårdsarbete inom olika verksamheter. Detta kan ske genom riktade attitydskapande kampanjer och gärna så att samrådsorgan av mer eller mindre permanent karaktär upprättas för språkvård på olika områden, liknande dem som finns för datatermer och i viss mån för språket i medierna. Sådana organ måste naturligtvis vila på frivilliga överenskommelser. På liknande sätt måste språkvården i organiserad form delta i planering och genomförande av tillämpad forskning och utvecklingsarbete inom områden som nämnts ovan (IT som språkmedium, översättning, förhållandet mellan svenska och engelska inom vissa områden).

Det svenska språket och dess vård är en nationell, samhällelig angelägenhet, och det förefaller rimligt att det allmänna står för den övervägande delen av kostnaderna. Själva organisationsformen är dock inte avgörande. Det viktiga är i stället att de uppgifter som ställts i detta förslag till språkpolitiskt program kan fullgöras och att de nödvändiga medlen ställs till förfogande.